

Záhonyi András (Budapest):

**A Nagyszentmiklósi Kincs 21. sz. tálká-
ján lévő felirat magyarul⁴⁶**

A Nagyszentmiklósi Kincs 21. sz. tálka körfelirata

A 21. sz. tálka feliratát a kutatók többsége görög betűs, ám török nyelvű feliratnak tartja. Megjegyzem, a 9. sz. és 10. sz. csésze felirata is görög betűs.⁴⁷

Róna-Tas András⁴⁸ 1983-ban, 1985-ben, 1995-ben, 1996-ban, 2002-ben, és Juhász Irén a Kőrösi Csoma Sándor Társaság szegedi konferenciáján (1983. szeptember 23.) ismertette a – nagyszentmiklósi jelkészlettel szinte azonos rovásírásos – szarvasi avar temetőből előkerült tűtartó megtalálását, feliratát.

⁴⁶ Ez korábbi tanulmányom folytatása, kiegészítése. Lásd Záhonyi András: „A Nagyszentmiklósi Kincs feliratai – magyarul.” *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 29. évf. 1. sz. (2014.) http://epa.oszk.hu/01400/01445/00009/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2014_1_024-034.pdf.

⁴⁷ Lásd Mandics György: *Róvott múltunk II.* Irodalmi Jelen. Arad, 2012. 398-497. o. Ahol Mandics a zárójelben szereplő évszámok szerint rendszerezi a szerzők állításait.

⁴⁸ Aki akkor az altajisztika szegedi professzora volt.

Ugyanott mutatta be Róna-Tas a nagyszentmiklósi 21. sz. tábla feliratának olvasatát is, aki azt türkül olvasta el:

„Bujla zsupán vára, felmálházunk,
Butaul zsupán, elindulunk, belsőség vára.”

Vékony Gábor kritikájának hatására, aki már 1982-ben előállt *magyar nyelvű* olvasataival, de az csak 1985-ben jelent meg, Róna-Tas módosította az olvasatot, és 'belsőség' helyett 'belső' adott meg 1995-ben:

„Bujla župan várát felépítettem,
Butaul župan, elkezdem a belső várát.”

Róna-Tas célja Németh Gyula értelmezésének pontosítása volt. Boyla helyett Bočlu (Bulcsu?), župan helyett juban szerepel, s felbukkan benne a bugrač (bogrács) is. Szerintem azonban ez a bogrács, amint a Bulcsu is, valamint az egész megfejtés.

Róna-Tas átfogó dolgozatáról Erdélyi István ír részletesen – ám a többféle számozás miatti keveredésen nem lesz úrrá, az olvasatok és az edények egymáshoz nemigen kapcsolhatók, így Erdélyi „önjellemzése” – azaz hogy ő hiteles katalógust készített – kissé túlzó.⁴⁹

Róna-Tas vitatható véleménye szerint a Kárpát-medence népének vezetői „török nevet és szláv címet viseltek” és ismertek egy sajátos kelet-európai (vagy inkább közép-európai?!) rovásírás-rendszert is a bizánci-görög mellett.

Áttörést jelentett aztán a nagy tekintélyű⁵⁰ orientalista, Harmatta János „pálfordulása”,⁵¹ aki sokáig az avarok türksége⁵² – ami a *Honfoglalás* klasszikus paradigmája – mellett állt ki László Gyula és Vékony Gábor⁵³ ellenében. 1990-ben megtörtént a csoda: elismerte, hogy az addig avarnak tartott felirat (egy része) lehet akár *magyar nyelvű* is.⁵⁴

„Óvatos duhajként” – akadémiai kollégái, a mértékadó turkológusok tekintélyét is megőrzendő – tehát arra jutott, hogy a felirat egyik fele magyar, a másik fele pedig türk. Ilyen vegyes (de nem kétnyelvű, azaz bilingvis) felirat felbukkanására még nemigen van példa – Mandics ezért módszertanilag megalapozatlannak tartja azt. Az adott kort, erőviszonyokat figyelembe véve azonban igazi hőstettnek minősíthetjük ezt a „kompromisszumos megoldási kísérletet”. Ennek ellenére azonban a média vasfüggönye hirtelen leereszkedett.

⁴⁹ Mandics Gy.: *Róvott múltunk II.* 466. o.

⁵⁰ Széchenyi- és Herder-díjas.

⁵¹ 73 éves korában!

⁵² A Jánoshidai tűtartó türk nyelvű olvasatát, amit Harmatta János készített, fő bizonyítéknak tekintették László Gyula kettős honfoglalás elméletének cáfolásához.

⁵³ Az ELTE BTK oktatója.

⁵⁴ Harmatta pálfordulása hatalmas jelentőséggel bír: 1997-től nyilvánosan is elismerte, hogy a türk avarok között lehettek magyarul beszélők is.

1997-ben Györffy György – egy másik egykori kétkedő – oldalán Harmatta megismételte állítását,⁵⁵ s hozzátette: az előkerült 3 honfoglalás-kori rovásírásos emlék mellett még sok hasonló lelet található a múzeumi raktárakban – csak keresni kellene azokat. Az út azóta is nyitva áll – csak merni kellene dolgozni.

Innentől kezdve már nem számított szentségtörésnek, ha valaki magyarul is megkísérelte az addig hunnak, avarnak, szlávnak stb. tartott Kárpát-medencei írásemlékek olvasását.

Ennek egyik élharcosa volt Vékony Gábor, aki nem állt be a divatos tudományos irányzatok mögé – s így felvállalta a harcot Kristó Gyula, Róna-Tas András, Fodor István, Harmatta János, Erdélyi István stb. „megfelelési kényszer” ellen. Sok keserűséget kellett megélnie emiatt.

A Vékony Gábor által 1972-ben, 1982-ben, 1985-ben, 1987-ben és 1997-ben előadottak szerint a 9-10. csésze felirata görög nyelvű. A 21. sz. tálka ugyan görög betűs, ám nyelve „ősbolgár fogalmakkal teli magyar nyelvű” (1982).

A feliratok többségén a tulajdonos neve és étkezéssel kapcsolatos dolgok – ital- és ételnév, jókívánság – szerepelnek (1985). Például utasítások az italmestéri szerepet betöltő szolgák számára (az edény fenekére írva). Négyféle ital – bor, karakumisz, méhsör, pálinka – 4 korsóban.⁵⁶ Ám szerintem ezekhez a víz is csatlakozik ötödikként.

Az 5. korsó alján kettő, a 6-on pedig három vagy négy felirat van. Ennek oka Vékony szerint az, hogy ugyanazon italnév szerepel rajtuk, több nyelven – köztük magyarul is! Például vizi (szlávul: vodoju), savó (azaz kumisz), izadvány (azaz pálinka), vad(as) étek (erdei gyümölcs).⁵⁷

Szöllősy Kálmán szerint (1999) Vékony fantáziadús, ám nem minden edényre kitérő, és néhány esetben téves értelmezése a *legjobb kiindulást* jelenti a további munkához. Szöllősi (Mandicsnál Szöllősy) módosította Vékony Gábor ábécéjét (1999). Ugyanő 2003-ban szétzúzza Németh Gyula és Róna Tas András érvét, miszerint a 21. sz. edény nevei fel kellene bukkannak a rovásírásos feliratokban is. Indoka az, hogy a rovás-jellegű írás régebbi (7-8. századi), a pontolt görög betűs a későbbi. Tehát a 21. sz. csésze „kívülről (nézve) avar, a belsejében keresztény”. Mandics hangsúlyozza: létezett avar kereszténység is. Szöllősi megemlíti, hogy Bárdi László az ivócsanakok párhuzamát fedezte fel Kínában.⁵⁸

László és Rácz utal rá, hogy a feliratokat két különböző kéz véste, karcolta. László szerint (1957) a kincs két asztali készletet tartalmazott.

De Mandics szerint botorság azt képzelni, hogy egy jókívánságot az edény aljára, a legkevésbé látható helyre írjanak.

⁵⁵ Györffy Gy.-Harmatta J.: Rovásírásunk az eurázsiai rovásfejlődés tükrében. In: Kovács L.-Veszprémy L.: Honfoglalás és nyelvészet. Balassi K., 1997, 154.

⁵⁶ Erről az italozási szokásról lásd Dienes István: *A honfoglaló magyarok*. Budapest, 1974.

⁵⁷ Vékony Gábor: 1987.

⁵⁸ Ezt azonban Supka Géza már 1923-ban megtette.

Az Ajtony név – Vékony általi – kiolvasása ellen Bálint Csanád⁵⁹ és M. Rusu is tiltakozott.

Én magam Vékony Gábor értelmezéséből kiindulva jutottam el a tányér *magyar olvasatáig* már 2014-ben.⁶⁰ A felirat hangzósításának (a görög grafémák átírásának) szavakként való tagolásához ugyanis nem nyújt segítséget az elválasztó jelek nélküli szöveg. Ezért Hampel következő tagolását sem tekinthetjük véglegesnek:

'Boyela zoapan tece digetoige
Boytaoyl (Boytaoya) zoapan tagroge etzige taice.'

Az én olvasatom (magyarul) étkezésre, ivásra buzdító felhívás:

„Bolya zsupán ét(e)ke, hideg itóka
Buta / Buda zsupán étek(et) rág, eszik éteket.”

Megjegyezve, hogy be kell valljuk: 'Bolya' (Boyela) helyett a 'bájoló', 'hideg' helyett 'idog(ál)', vagy 'Bolya zsupán' helyett 'bájol szépen', 'Buta (Boytao) zsupán' helyett pedig 'böjtöl szépen' is szóba jöhet.

Mindez azért lényeges, mert az én – Vékony ötlete nyomán elinduló – modellem szerint a többi tálon, korsón, edényen is italokkal, ételekkel kapcsolatos *magyar nyelvű* írás (pecsenye, gulyás, kenyér) található. Ehhez szervesen kapcsolható a 21. tálkán felismert *étek, itóka, böjt* szócsoporthoz.⁶¹

Ezt a magyar megközelítést tovább erősíti Gyárfás Ágnes,⁶² aki sajátos ábcéjével a következő *magyar* olvasatot tette közzé:

„Zualan Badrogi Ibzsidi (férfinév), Boluvija (leánynév)
„Zualan veszi övbe (ölbe), buszidi (puszilja), Boluvica övé.”⁶³

Külön köszönet illeti *magyarul* próbálkozó korai elődeinket is, akiket saját kora még nem értett meg:

Fischer Károly Antalt (1889), aki szerint: ha *etzige* = jáász, akkor a felirat nyelve 'ősmagyar'. Zsupán = jáász törzsfő (pl. ilyen Buella-Béla és Botaul-Bojtha). Véleménye szerint a 21. csésze egy főnöki készlet tulajdonjogának utódlásáról szól a 3-4. században.

Bálint Gábort (1892, 1901), aki a feliratok többségét *magyarul* olvasta el. Ezt kortársai még nem fogadták el.

⁵⁹ Bálint szerint Ajtony neve a türk „Altun” (arany) szóból ered. Bálint megmarad az avar kincs elképzelés mellett.

⁶⁰ Záhonyi A.: „A Nagyszentmiklósi Kincs feliratai – magyarul.” *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 29. évf. 1. sz.

⁶¹ Részletesen itt: „A Nagyszentmiklósi Kincs feliratai – magyarul.” *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 29. évf. 1. sz.

⁶² A Miskolci Bölcsész Egyesület elnöke, mese- és íráselemző.

⁶³ Gyárfás Ágnes: *Életfának bő termése*. Miskolc, 2012. 252. o.)

Halis Istvánt (1902), aki jobbról balra, *magyarul* olvasta az edények feliratait, és

Libisch Győzöt (1998), aki a 9-10. sz. csészek „álgörög feliratait” olvasta el *magyarul*. Ő a bonyhai és a ladánybenei feliratok elemeit véli felismerni bennük.

Baráth Tibor, Pataky László (akinek „rejtett jelei” a 2. sz. korszán László Gyula szerint nem is léteznek, mivel azok csupán kopások, karcolások), Györ(gy)bíró István és Oláh Imre Jenő magyar nyelvű olvasási kísérleteit a Mandics által feltárt *módszertani és erkölcsi problémák* miatt a(z amúgy is rengeteg túlzást, elfogultságot, hibát bemutató) „*Megfejtési kísérletek*” keretében – a Függelékben – mutatjuk be.

FÜGGELÉK

Megfejtési kísérletek

A teljes kép bemutatása (és az előbb bemutatott magyar olvasatok újdonságértékének megértése) végett tekintsük át a korábbi értelmezéseket is.⁶⁴

J. Arneth szerint (1850) a Bulia a 'Béla' nevet fedi, Butaul pedig jász zsupán volt.

Hampel József⁶⁵ (1884, 1886, 1905, 1907) ügyesen ötvözte össze mások olvasatait – s tette közzé az elődök (pl. Hammer-Purgstal) megnevezése nélkül. Olvasatában zsupánok és országok (Tagro, Etzi, Digetoi) neve szerepel. Buela a gót Baduela, Butaul a gót Beowulf (név) rokona.

Bruno Keil (1888): a TeiCh TECI-nek olvasandó, s egy rangot vagy címet jelöl. A felirat nyelve szláv jellegű. Olvasata: „Krisztus az embert vízzel váltotta meg, felsugározva (innen) az új Szent lelket.” (Sok rövidítést tartalmaz.)

N. P. Kondakov (1892) az első szóból kiolvassa a 'Boyéla' nevet. A leletek tulajdonosai szerinte valószínűleg bolgárok voltak. A feliratokban görög szavak ismerhetők fel.

Nagy Géza szerint (1895, 1907, 1908) Boila (Buila, Bolya → Béla – kérdéses) és Buto (Buta, Boyta → Buda) avarok (8-10. századi fejedelmek) voltak. A kiolvasott településnevek: Öcsöd, Tarras (azaz Tarho-s, Torontál megye).

⁶⁴ Lásd Mandics György: *Róvott múltunk II.* 421-497. o.

⁶⁵ Aki gyalázatosan bánt el Torma Zsófiával, a nagy jelentőségű tordosi leletek összegyűjtőjével és elemzőjével az 1876-os budapesti Nemzetközi Ősrégészeti Kongresszuson elért sikere után. Az MTA régészei később akadályozták a leletek akadémiai kötetben való ismertetését, azok külföldi szakemberek sikerét alapozták. (Lásd Szakács Gábor: „Az első magyar régész-nő.” *Magyar Demokrata* 2012/19.)

Mészáros Gyula (1905, 1915, 1938) szerint nem Attila kincsei, ám talajdonosai az ő korából való török-tatár népességből valók. (Kevert nyelvű) olvasata: „A tiszai két géta föld nagyfejedelme Buta ul Tagró föld Etzi föld Taiszé (vagyis Tizza) fejedelme.” Később (1938) felismerte, hogy *magyar* nyelvű.

Supka Géza (1915, 1917) szerint türk rovásírásról van szó. Olvasata Mandics szerint értelmetlen. Sebestyén Gyula sem fogadja el az olvasatot. Később leírja: az említett türk írás indiai eredetű (a brahmi írásból származik).

F. Altheim (1948, 1951, 1962) megerősíti Supka megfejtéseit. A 9. csésze feliratát proto-bolgár nyelven értelmezi (olvasatai Mandics szerint lapos ivászáti bölcsességek).

Harmatta János (1950) Altheimet és Supkát is kritizálja.

W. L. P. Thomsen (1917) szerint ótürk felirat.

Németh Gyula (1931-34) szerint besenyő felirat. Boila és Butaul Čaban besenyő fejedelem csináltatta.

Fehér Géza (1931, 1934, 1950) szerint bolgár-török kincs.

Fettich Nándor (1937) szerint: avar eredetű.

B. von Arnim (1934) szerint szláv nyelvű – ami nagyon kérdéses az ismert okom miatt.

G. Cotoşman nagyszentmiklósi születésű ortodox pap (1935) szerint a kincs Ahtumé. Ő az ősrómánok (avarkori románok?) bánati vezére, azaz Ajtony.

S. Mladenov (1925) olvasata (bolgár-török nyelven): „Buila nariszoval ohotu, zsupan Butaul szdelal kreszt vnutri.” Magyarul: Buila Zsupán metszette be a vadászatot, Butaul zsupán készítette a belső keresztet.

R. Florescu román művészettörténész (1977, 1979) szerint ősrómán, bizánci görög (ógörög) felirat – a kincseket „ellopták” a jogos román tulajdonosoktól, s Bécsben őrzik... – Ami teljesen elfogadhatatlan hamisítás. Florescu könyve: *Erdélyi kincsek*. 1979.

V. Fizeşian mérnök, románul (1978): Glad fejedelem címei olvashatók ki. Olvasata: „Erős úr minden joggal / Legerősebb hadvezér, közegyezségben teljes úr.” Amit jogosan kérdőjelezünk meg, hiszen nem értjük.

N. Mavrodinov olvasata (dunai bolgár-török nyelven, 1939, 1943): „Buila Zopán csinálta a medencét, Butaul Zopán megszerezte ivásra e medencét.”

D. P. Dimitrov (1948) a szaszanida kapcsolatra figyelmeztet.

M. Erdal ótörökül olvassa (1979): „Buila Zsupán hordja az edényt. Ivó-edény, amelyet But Aul Zsupán készített.”

V. Țigu (1981, 1983) szerint ősrómán titkosírás, ami számunkra érthetetlen.

S. Mihajlov (1982, 1996): a 9., a 10. és a 21. sz. csésze felirata görög betűs.

O. Pritsak (1955) olvasata (kipcsak-besenyő nyelvű):

„Boila zsupán teljessé tette a csészét. Butaul zsupán (Buila zsupán sírja fölé) akasztott, mint (szertartási) ivó-edényt.”

László Gyula (1957, 1974) szerint az ötvösmunka egy Bizánc és Irán közti területre (leginkább a Kaukázusra) utal.

A készlet két edénycsoportból áll: Árpád magyarjaié és a Kaukázusból származó szavárd kincs. Itt megjegyzendő, hogy esetleg a „szavárd” talán késő avar.

Sz. Bajcsorov turkológus balkár-karacsáji nyelvű megfejtése (1962): „Bojla Zsupán edényét Bataul készítette és az egy ivócsésze a zsupán hozzátartozói számára.” De a felirat türk nyelvű (és 1989-ben így írta).

1028-ban Ajtony szakít Szent Istvánnal – a harc során kerülhetett a földre a kincs.

De Dienes István szerint a keleti lakomákon négyféle italt ittak (kumiszt, mézsört, bort, és gabonapálinkát). Pataky László (1961, 1964, 1965, 1977) szerint a kincs feliratait *magyarul*, magyar rovásírással írták. (Pataky az Arvisura történelemszemléletét tette magáévá – az olvasataiban felbukkan Idua, Ilona-Gyiló.)

1977-ben elkészült a teljes megfejtés. A 21. sz. tál olvasata:

„Dicső dákgéta nagyvezér

Buda vár dicső Tagor jász vezér.”

(Buila: dicső, zoapan: vezér, Butaul: Buda-vár)

Mindezek forrása: Debreczeni Miklós magyar nyelvű olvasata (1914) – vagyis annak szolgai átvétele, saját név alatt (igaz, apró módosítással...) megjelentetve.

Csallány Dezső (1968, 1971) a honfoglaló türk felirat, türk-magyar rovásírás. A névanyag zöme törzsek, családok neveit és helyneveket őriz. Bolya pl. Zanádn-Szanád (Csanád) ispánja volt.

László Gy. alapos vizsgálat alapján megállapította, hogy a 2. sz. korsó zászlóján nem (a Csallány által kinagyított-elolvasott) írásjelek állnak, hanem ott sima rácsminta található.

Baráth Tibor (1968, 1974): a csészén hun felirat 9-10-ÉN (hun képirással) – *magyar* nyelven olvasható. Nem görög feliratok. Megfeleltetései igen értelmetlenek – pl. Attila=Atya ló (?), Rúga=Róka (?).

A 21. csésze felirata:

„Irániak régi betűire a rég előregült kaparásból kitalált értelem. Rég e jelet égették. Iránét kaparták előbb a köre. Attila mondta.” (?)

A 2. sz. korsón a következőt olvassa Baráth: A fehér magyarok legyőzték a fehér magyarokat (a szárnyas oroszlán a párducot, a griff pedig földre teperi a kunok állatát, a szarvast). A bosszú veszélye elől Árpád a Duna-medencébe menekül.

Ž. T. Aladžov (bolgár régész, 1982) a 2. és a 7. korsó díszítését elemzi. A 2. korsó négy képe a Nap(korong) útjának négy állomását ismeri fel.

Tél: a mitikus király harca a párduccal. Tavasz: a griff és a szarvas arca. Nyár: a felfegyverzett király a győztes Napot jelképezi. **Ősz**: az embert égbe ragadó sas mítosza.

Következtetése az, hogy a bolgárok szoros kapcsolatban voltak a szarmata-alánokkal. A perzsa mitológia képrendszere átszötte az ősbolgárok szellemi életét.

C. **Velcescu** (1984): trák írás található a 17-23. sz. edényeken.

M. **Rusu** kolozsvári román kutató (1985/86): Buila és Butaul Tisza menti kagánok voltak (a géták, a tagorok és a jászok felett uralkodtak), akik ortodox püspökséget hoztak létre. Az avarok már akkor a románok felett uralkodtak (?). A kincs szakrális jellegű: pl. a színarany rituális kürt nem lehet ivókürt.

Megrendelője a bizánci császár.

Mandics megj.: Rusu „elfelejtette” megemlíteni, hogy a vallás önmagában még semmit sem mond a nyelvről...

H. W. **Hausig** (1985) ógörögül olvassa:

„Buila čupan herceg égi fenséges bátyjának ezt a tálat felajánlja.” (Az edényeket egy magas rangú bolgár személy halotti torán használták.)

Oláh Imre Jenő (1986, Szittyakürt): összerovásokat, rövidítéseket, megfordítható olvasási irányt feltételező, „szinte elfogadhatatlanul **hosszú**” **olvasatai** – a 21. csésze kivételével – magyar nyelvűek.

Szederkényi Ferenc (1988, Ausztrália) a kincset a Tarim-medencében készítették, az avar kagánok vitték a Kárpát-medencébe. Az edényeken az adományozó és/vagy a tulajdonos neve található.

Györ(gy)bíró István (Székelyföld, 1990, 1991) magyar nyelvű értelmezését a ligatúra-elv korlátlan kiterjesztése (magyarul: az olvasat irreális hosszúsága) és annak nem következetes használata miatt Mandics elveti.

Martinák György (1992) szerint a kincs megszületésének oka: Taksony (a magyarok fejedelme) fia (Géza) leánykérése és házassága Saroltával.

A 21. századi tál (század) a völegény tála. Edénykiosztási rendje logikus – olvasatai azonban csapnivalóak.

Forrai Sándor (1994) szkíta-magyar nyelvűnek tekinti a kincs feliratait – saját olvasatot azonban nem ad meg. Kísérleti ábécéje és jelpárhuzamai jó kiindulást jelentenek a további munkához.

P. I. Tonciulescu (román mérnök, 1998): Buila és Butaul román nevek, a terg (piac) szó pedig eredetileg etruszk (?). Ez a felirat tehát igazolja, hogy a románok a 9. sz.-ban még e terület teljes jogú urai voltak. (Ezt a feltételezést továbbra is vitatjuk.)

K. Weissgerber (2003, H. Illig munkatársa) szerint Ajtony közvetlenül köthető a gepidákhoz, s lehetséges, hogy az ivókürt felirata rúnairással olvasható.

Bálint Csanád (2004, 2006) szerint minden megfejtési kísérlet, amely nem *avarul* olvas, módszertanilag téves. Varga Géza (2005) ezt a jelelmélet szempontjából vonja kétségbe.

Tóth Zsigmond (2005) külön könyvet írt az etruszk rovások és a Nagyszentmiklósi kincs jeleinek azonos gyökereiről. A 21. sz. edény feliratának olvasatában felbukkanó szavak: „böjt”, „bojhadzó arany”.

I. Dobrev (bolgár professzor, 2005) szerint a kincs a bolgár kultúrkörhöz tartozik. A 21. sz edény feliratát bolgárul olvassa el:

„A csésze, amelyet Boila Zsupán feliratozni parancsolt, miután elkészült, és amelyből Butaul Zsupán egészségére ivott.”.

Mandics szerint szinte minden állítása kitaláció. Analógiás gondolkodást követve megállapítja, hogy sumer-magyar vonatkozásai is vannak (rajtuk az ősi világszemlélet tükröződik).

Felbukkanó nevek: Mu(a)gerisz, Gordasz, Magyar anyaistennő, Nimród/Góg, Damasek, Szubartu Aszphalu.

Makkay János (2006, 2008) régészeti-történeti áttekintést ad a kincsről: Két réteget különít el, az archaikus feliratokat (például az avar korból, több nyelven) és a kései, bizánci típusú feliratokat (görögösített bolgár-türk).

Kréneisz Géza szerint (Svédország, 2009) a Bojla feliratot a kereszttel valószínűleg utólag forrasztották a 21. sz. csészére.

Párhuzam figyelhető meg a szaszanida ezüstedényekkel – bika és oroszlán motívum, sas-oroszlán-ember-Jóisten versus bivaly /sötétség motívum.

N. Markov (2009) is a 2. és 7. számú edény szaszanida eredetét vallja /Ardvi-Sura Anahita mítosza, Zend Aveszta/.